

**MÁM NA TO?! –
SEBEPOJETÍ UČITELE PRVNÍHO STUPNĚ
A RIZIKO DROP-OUTU**

**AM I UP TO IT?! –
SELF-CONCEPT OF THE FIRST GRADE TEACHER
AND THE RISK OF DROP-OUT**

**Kateřina Kubíková¹, Aneta Boháčová²,
Milan Podpera¹, Pavla Soukupová¹**

¹ Katedra psychologie, Fakulta pedagogická, ZČU v Plzni

² Katedra ošetrovatelství, Fakulta zdravotnických studií, ZČU v Plzni

Abstrakt

V příspěvku analyzujeme možné příčiny odchodu kvalifikovaných učitelů z profese – tzv. drop-out. V prezentované studii si klademe za cíl identifikovat faktory, které vstup do profese usnadňují a ztěžují. Pro účely výzkumu jsme zvolili metodu polostrukturovaného rozhovoru a analýzu reflektivních deníků. Získaná data byla zpracována podle pravidel obsahově kategoriální analýzy v programu Atlas.ti. Z výsledků analýz vyplývá, že s rizikovými faktory vzniku drop-outu se setkáváme u začínajících učitelů, kteří mají problémy s vedením třídy a cítí se demoralizovaní. Dalšími charakteristickými znaky jsou nejistota v oblasti pedagogicko-psychologických kompetencí, nadměrná pracovní zátěž spojená s přebujelou administrativou.

Klíčová slova: začínající učitel; drop-out; pull faktor; push faktor

Abstract

In the paper we analyse the possible causes of qualified teachers leaving the profession—the so-called drop-out. In the presented study, we aim to identify factors that make it easier and more difficult to enter the profession. For the purpose of the research we have chosen the method called semi-structured interview and analysis of reflective diaries. The collected data were processed according to the rules of content-categorical analysis in the Atlas.ti program. The results of the analyses show that the risk factors for drop-out are encountered in novice teachers who have problems with classroom management and feel demoralized.

Other characteristics are uncertainty in pedagogical and psychological competences and excessive workload associated with excessive administration.

Keywords: beginning teacher; drop-out; pull factor; push factor

1 ÚVOD

V posledních době je velkým tématem odchod kvalifikovaných učitelů z profese, tzv. drop-out. S tímto fenoménem se setkáváme ve velké míře také u začínajících učitelů. Rozhodli jsme se proto provést analýzu prvního roku pracovního života začínajícího učitele. V příspěvku představujeme studii, kde jsme si kladli za cíl identifikovat faktory, které vstup do profese učitelům usnadňují a ztěžují. Zajímala nás analýza školní reality z pohledu začínajícího učitele, jak hodnotí své profesní kompetence, pedagogické úspěchy a neúspěchy, a do jaké míry je schopen evaluace vlastní práci.

2 TEORIE

Téma ztráty kvalifikovaných učitelů, tzv. *drop-out* je v současné době celosvětovým problémem, kterým se zabývají i mnohé výzkumy (Rinke & Mawhinney, 2017; Amitai & Van Houtte, 2022). Tyto studie rovněž ukazují, že nejvíce ohroženi drop-outem, jsou začínající učitelé. V diskusi nad příčinami *drop-outu* se zmiňují tzv. *pull* a *push* faktory (Amitai & Van Houtte, 2022). Ty poskytují rámec pro pochopení kariérového rozhodování učitelů (Carver-Thomas et al., 2017). *Push* faktory zahrnují všechny negativní pracovní podmínky, které odvádějí učitele od učitelké profese, např. nedostatečné uznání (Ingersollet al., 2010) nebo špatné pracovní podmínky (Van Maele & Van Houtte, 2015), *pull* faktory jsou ty, které buď udržují učitele v současné pozici, nebo je vedou ke změně např. kariérní postup (Wallace & Sartono, 2010). Studie naznačují, že učitelé jako důvody odchodu současně zmiňují oba faktory (Rinke & Mawhinney, 2017; Amitai & Van Houtte, 2022).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro účely výzkumu jsme jako nejvhodnější metodu zvolili tzv. polostrukturovaný rozhovor a analýzu reflektivních deníků. Kvalitativní metody byly užity proto, že jejím prostřednictvím bylo možné získat kontextuální informace o zkoumané problematice z pohledu učitele. Pro potřeby polostrukturovaného rozhovoru byl předem vytvořen základní okruh otázek, které bylo možné flexibilně pokládat a rozvíjet v závislosti na vývoji rozhovoru. Reflektivní deník sloužil k analýzám volných vypovědí o profesním rozvoji. Výzkumný vzorek byl stanoven na základě záměrného výběru. Studie se zúčastnili absolventi FPE ZČU a celkem bylo zpracováno 10 rozhovorů a 10 reflektivních deníků. Získaná data byla zpracována dle pravidel daných pro kvalitativní výzkum v programu Atlas.ti verze 23 metodou obsahově kategoriální analýzy.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Ve studii jsme identifikovali aspekty, které by se mohli stát tzv. push a pull faktory, které mají potenciál podpořit vznik drop-outu. Subjekty reflektovali tři oblasti negativních aspektů učitelské profese – pracovní podmínky, kontakt s kolegy a management třídy. Současně jsme nacházeli pozitivní faktory, které se odráželi ve vysoké pracovní motivaci, v sociální oblasti v naplnění potřeby pozitivního přijetí od žáků a v pocitech zadostiučinění z dobře přijaté vyučovací jednotky. Začínající učitelé sice nastupovali s myšlenkou, že budou ve školách pracovat dlouhou dobu, po prvních měsících ale deklarovali začínající pocit demoralizace a ztráty motivace vyplývající především s problémy s kázní, prací se žáky se speciálními potřebami a přebujelou administrativou. Naše zjištění ukazují, že podmínky ve škole, management třídy a pracovních prostředí se mohou stát potenciálně rizikovými faktory podporující možnost změny profese.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Vzhledem k tomu, že na některých školách je vážný nedostatek učitelů, měly by být faktory, které učitelé popisují jako rizikové pro výkon profese, dále prozkoumány a zohledněny při zavádění opatření ke snížení efektu drop-outu. Zvýšený exodus učitelů z profese, by podle nás, pomohla zastavit otevřená

diskuse nad zjištěnými fakty, a hlavně odvaha postavit se čelem výzvě, před kterými stojíme na cestě za smysluplným a efektivním pregraduálním vzděláváním budoucích učitelů. Jistým řešením by mohla být účinná podpora v prvních letech praxe a kontinuální vzdělávání provázejících učitelů. Na druhou stranu je třeba si připustit, že v současné době se budeme častěji setkávat s tím, že mladí učitelé budou měnit profesi i díky externím pull faktorům a jejich pracovní kariéry se budou více diverzifikovat.

6 LITERATURA

- Amitai, A., & Van Houtte, M. (2022). Being pushed out of the career: Former teachers' reasons for leaving the profession. *Teaching and Teacher Education*, 110, 103–540.
- Carver-Thomas, D., & Darling-Hammond, L. (2017). Teacher turnover: Why it matters and what we can do about it. *Learning Policy Institute*.
- Ingersoll, R. M., Merrill, L., & May, H. (2014). What Are the Effects of Teacher Education and Preparation on Beginning Teacher Attrition? CPRE Research Report.# RR-82. *Consortium for policy research in education*.
- Rinke, C. R., & Mawhinney, L. (2017). Insights from teacher leavers: Push and pull in career development. *Teaching Education*, 28(4), 360–376.
- Van Maele, D., & Van Houtte, M. (2015). Trust in school: a pathway to inhibit teacher burnout?. *Journal of Educational Administration*, 53(1), 93–115.
- Wallace, C., & Sartono, A. (2010). Teacher attrition in Sub-Saharan Africa: The neglected dimension of the teacher supply challenge. *Addis ababa: International task force on teachers for education for all*.